

Ni bil Kristus bogatinov,
 bil je Kristus vseh trpinov.
 Ni bil Kristus, ki lica meri,
 bil je Kristus v močni veri.
 Ni bil Kristus z gladko gesto,
 bil je Kristus z dušo zvesto.

Rad sem v hladnih dneh prisedel k Tebi.
 Evangelist! Tvoj Kristus je bil meni všeč.

SPOMIN.

SILVIN SARDENKO.

Od veselja na veselje greš,
 niti ne vidiš, niti ne veš,
 kaj se pravi: mater imeti.

Tvoja mati je sama domâ,
 ti pa hodiš križem sveta,
 križem hrupnega sveta.

Jaz pa iz tuge v tugo grem,
 dobro čutim, dobro vem,
 kaj se pravi: mater imeti.

sredi Draveljskega poljâ.
 Tiho spava sredi poljâ,
 Jaz je nimam, nimam domâ.

JULIJAN SEVER.

FRANCE BEVK.

1.

*T*istikrat, ko se je Julijanu Severju prelomilo življenje na dva kraja in viselo kot odstreljena noga v strašni rani, je stanoval v šestem dunajskem okraju; njegova soba je imela okno na dvorišče. Razen pesmi o »prevarani ljubezni«, ki jo je pela kozava dekla, ni slišal ves dan človeškega glasu.

Zadnji dan, ko je odhajal, ga tudi ta pesem ni vznemirjala več. Kos za kosom obleke je polagal v kovčeg. Dvignil se je tupatam in pogledal v mračni megleni dan, ki se je pasel nad strehami.

Vzpel je roke, kakor bi hotel objeti in obdržati nekaj neznanega, kar hoče ubežati od njega. Sreča ali življenje? Ali kakor da je naveličan živeti pod mračnim obokom meglenega neba in ga žene drugam. V solnce? Ali v smrt?

Neprijeten občutek mu je spreletel telo. Da bi raztresel svoje misli, je pogledal še enkrat po sobi, da ne bi česa pozabil.

J. PLEČNIK: VODNJAK IZ LESČENEGA GRANITA.

V miznici so ležala pisma. Bila so mu draga, vendar jih ni zaklepal ne povezoval v snopiče. Bila so mu knjiga življenja, ki jo je listal kjerkoli in kadarkoli.

»Dragi Julijan!« so drhte lepo okrašene črke. »Dolčas mi je po Tebi, da ne morem živeti, vendar si tako trajno prisoten, da me še iz spanja budiš. V šoli se iz obrazov otrok pojavi Tvoj obraz, da postanem raztresena in se mi nagajivci smejejo... Moje misli nate pa le ne vedo...«

»To je Anica!« je strmel Julijanovo oko v odlomek pisma. Iz črk so se začrtale goste temnorjave obrvi, skrbno počesani, nad ušesi v polže zaviti lasje, žive oči, in v neprestanem smehu sijoči obraz.

Kolikorkrat se je vprašal, odkod izvira ta smeh, si ni znal odgovoriti. Njegov resni, zadnje čase notranje razboleni značaj je to bolelo. Iz vesele nature in iz zdravja, ki je velo iz nje, ga je opravičil in ji je bolj zameril žalost, ki je neutemeljena legla v besedo:

»Dragi Julijan, tako sem žalostna, da bi se razjokala sama nad seboj...«

To pismo je Julijan z nevoljo odložil. Čutil je, da je bridkosti dovolj njemu in da je ta

bridkost lažna in zato ogabna, če ne izvira iz razdvojenosti ženske duše, ki se ne more odločiti...

Spomnil se je tednov, ko po bridkih besedah ni prejel pisma od nje in mu je pisala le odmeve njegovih pisem. Včasih se je oglasila zopet, besede so zvenele kot zavetje velikega razočaranja...

Julijan je trpel. Vrgel je pisma v kovčeg, med njimi je oko nehote zagledalo podpis, ki je visel poleg Aničinega imena.

Vencelj! Bil je okrajni zdravnik. »Ti ne veš, kako zabaven človek je,« je dejala Anica, ko se je nekoč pomračilo njegovo čelo. »Dobro mi hoče, a to še nič hudega biti ne more.«

»Mati!« je vzdihnilo Julijanu, da se je misel odkrižala te muke. Med kupom pisem je ležalo tudi materino pismo. Velike črke so črtale papir vsevprek in oklepale njegovo srce.

Velika, nema, črna, je stopila gospa Olga, njegova mati, iz teh črk. Molčeča in le napol razumljiva.

Julijan je zaprl kovčeg. In kakor da se težko poslavlja od štirih vlažnih sten, je sedel k oknu. Zanj so bili samo štirje ljudje na svetu. On, mati, Anica in ni vedel čemu — tudi Vencelj. Vsi drugi so bili statisti. Ves ostali svet samo dekoracija.

Suh kašelj se mu je pognal iz grla. Del je robec na usta, instinktivno je vselej premotril izmeček. Ni bilo krvi v njem. Kakor da je v krvi drugo razdobje njegovega življenja, se je razveselil, da do tega še ni prišlo.

Vendar je vedel, da je pesem v njegovem grlu strašna, strašnejša nego turobna pesem o »prevarani ljubezni«. Ta pesem je šla ž njim. Po šumečih dunajskih ulicah, v ropot južnega kolodvora in z vlakom čez Semmering.

Ko je vlak zapustil semerinški predor in pričel padati v ozke gozdnate doline gorenje štajerske dežele, je Julijan pozabil na pesem v prsih, nekaj drugega se je začelo odpirati v njem.

Iz jesenskih meglâ je pršil dež, proti jugu se je odpiralo nebo. Ko je bil kaplja tujine, je poznal samo štiri ljudi svoje drame, zdaj je naenkrat slišal domačo govorico in posluhnul.

Iz govorice je počasi prehajalo vanj, da mu godbe v prsih ni bilo žal samo radi matere in dekleta; občutil je veliko skupnost,

ki je po svoji ogromnosti presegala vse drugo.

To čuvstvo mu je bilo do tedaj zaspalo in je docela novo udarilo vanj. Ko so se razkadile megle in je nehal pršiti dež, je oko objelo dolnje štajerske griče. Pesem klopotcev, gozdovi in orumeneli griči... Začutil je svoje detinstvo in pozabil na vse. Napeto je strmel skozi okno in zasenčil oko. V daljavi je videl hišo, vinograde in golo drevje, ki se je kot prozorno vleklo po vrhu hriba.

Dom njegove mladosti. Mati je morala dati posestvo v najem ter se preseliti v svojo hišo v Ljubljano, da je hodil v šolo in da ga je mogla preživljati. V družini je sijal le na zunaj blesk bogastva, pod skorjo je bila vztrajna borba za življenje.

Na Ljubljano nikoli ni mislil z lepoto v srcu, na Štajersko ob vsakem opominu. Kakor da ji dolguje življenje, ko se je iz detinstva slaboten in bled potikal po naravi in ušel smrti.

V sladko misel je udaril kašelj, grenko je občutil v ustih. Prebudil se je v resnico, ki ga je zapekla. Zanj ni ničesar več na svetu, kakor veliko vprašanje življenja ali smrti. In v tem vprašanju more odločevati le v toliko, v kolikor odločuje igralec v poteku drame, Nič več!

2.

Na samotni, večji postaji, s katere se je cepila stranska proga, je Julijan izstopil. V mrzlem podvečerju je stal zavrt v suknjo poleg kovčega na peronu, kot bi nekoga pričakoval, ki ga ni bilo.

Anici je pisal, naj mu pride nasproti. Razodel bi ji bil rad vse, dasi je vedel, da ji ne bo mogel razodeti, kadar pride.

Ni je bilo. Ali ni prejela pisma, ali je pozabila nanj. Na samotni postaji mu je bilo težko, a vendar ni mogel verjeti, da je ne bo, ko je preračunal vse možnosti in je čakal, da je odhitel zadnji vlak proti jugu...

Tedaj se je v temni noči in v medlem svitu blestečih svetilk zavedal, da je ne bo, in da ne more dalje. Čutil je njeno bližino in se ne bi mogel ločiti...

V hotelu z mežavimi okni je vprašal po vozu, ki bi ga pripeljal v Šmarje.

»Vsi vozovi so z doma. V Šmarju je vesalica,« so mu povedali.

»Počakal bom do jutri,« se je vdal, ni večerjal in stopil v sobo.

Strašna samota ga je vznemirjala, tovorni vozovi na postaji so bili drug ob drugega in udarjali ob možgane, mučna misel se je prebudila.

Njegova preteklost je bila enostavna, dan k dnevu določno urejeno življenje, študij in misli. Načrtov, ki so se v mladostnih dneh zdravega veselja križali v njegovi glavi, je bilo toliko, da so šumeli v mirnih urah kot slap. Prebudil je vse spomine. V polspanju je že zamrl, a so ga predramili docela. V mislih zidani gradovi so imeli resnično podlago o njegovi pridnosti in preudarnosti, a so se zrušili ob eni sami besedi.

Bolezen!

Tenka bolečina mu je prodrla srce. Bilo je tako razločno fizično trpljenje, da ni mogel več strpeti v postelji. Dvignil se je in stopil do okna. Mesec je sijal. Neizmerna tihota je dihala nad pokrajino, mehke silhuetе dreves so se jedva vidno premikale.

Temen, gol gozd je dvigal ostre vrhove v nebo, za gozdom se je dvigala gora. Zdelo se mu je, da razloči pod goro bele hiše; trg, ki ga podnevi ni mogel videti. Ali so bile duševne oči tako bistre? Ali je bila iluzija, ki je rastle iz hrepenenja po dekletu?

Julijan je napol zaprl trepalnice, da bi zgostil vid. Katera izmed belih hiš je tista? Sredi pesmi in žarke luči, sredi vonja po cigaretah in po vinu se smeje. Na njeno ramo se nagiblje obraz, znan spominu. Kdo jo bo spremljal ob pozni nočni uri domov?

Težko je leglo nanj in ni šlo strani. Zamizal je in poklical raznolike misli v kopico. Prekopicavale so se in smejale. Njegovo telo se je streslo.

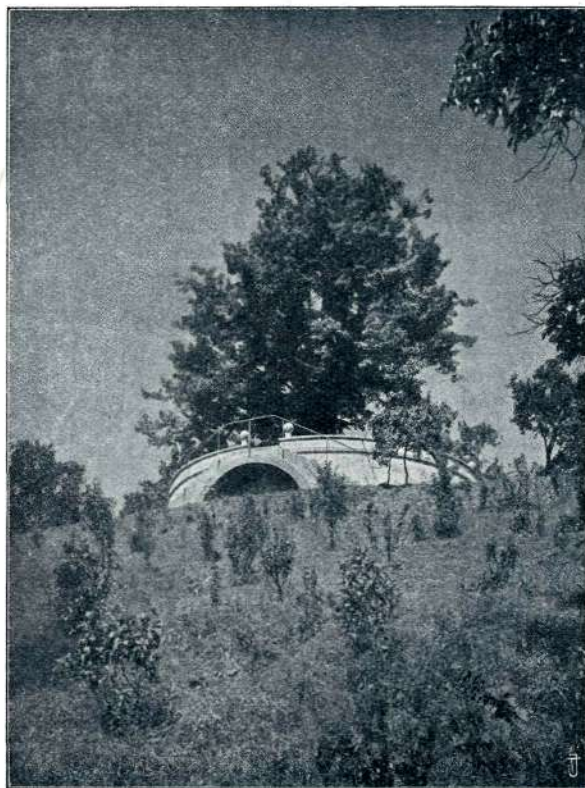
Anica! Želel je biti v njeni družbi bolj nego kdaj prej. Sila, ki je do tedaj ni poznal v tolikšni meri, mu je burkala dušo in vznemirjala telo.

Oblekel se je in pokrili klobuk. Preden se je docela zavedel, je stal pred hišo. Zavil je v mir pokrajine, na cesto, ki se je zlila v gozd in temnela med sencami golih dreves.

Od nikjer ni bilo čuti glasu. Na oddaljenem holmu se je glasilo trkanje klopota v vetru, ki je oznanjal bližino človeškega bivališča, glas psa mu je odgovarjal v podmolki daljavi.

Julijan ni mislil na bolezen ne na smrt. Življenje!

Korak za korakom je meril v neznano daljavo, kot da ne misli več na vrnitev, ne

J. PLEČNIK: TERASA OB LIPI.

na zdravje, ne na počitek. Kakor da je dom pred njim in ne za njim...

Drevesa so se zredčila, dolge sporednice njiv so se odprle ob straneh. Iz luninega sijaja, ki je ležal na skupinah dreves in na velikih belih stenah, je razločil hiše. Valovi godbe so pritrepetali do njega.

Zdajci se je zavedel. Pridržal je korak, občutil je znoj po hrbtu, rosne kaplje so se držale njegovega čela. Tri ure poti se je poznalo na njegovih čevljih.

Zgrozil se je sam nad seboj. Čemu je prišel? Kam naj krene pred neznanim, ki ga je gnalo, da sam ni vedel kako?

Mrvica zavesti je še ta hip ugasnila. Pol v sanjah je stopil v razsvetljeno hišo in iskal v gneči ljudi, med svetlimi obrazi, pri vinu in pri plesalcih.

V dvorani je za belo pogrnjeno mizo sedela Anica. Med kruhom, vinom in cveticami. Ko jo je zagledal, je držala kozarec v rokah in se nagibala preko zdravnika Venclja k drugemu moškemu, ki je s široko kretnjo nekaj pripovedoval.

Julijan je obstal na vratih in meril zdrave poteze dekleta, ki se je zabavala ob polnočni uri in ni videla, da stoji v bližini on, ki ga

je gnalo hrepenenje tri ure daleč. Zasmejala se je in se ozrla po sobani. Julijanu se je zdelo, da so se njene oči ozrle vanj, v tistem hipu je izginil tudi smeh.

Godba je zaigrala, pomešala ljudi in zaglušila besede. Anica se je dvignila od mize, Julijan je stopil od vrat na hodnik.

V naslednji minuti ga je zgrabila Anica za roko. Bila je rdeča, topla, njene oči so sijale od veselja in od vina. Brez hlinjenja je govorila: »Prav, da si prišel!« In brez hinavščine: »Prej smo govorili o tebi.«

Julijana je zapeklo. Ko jo je prijel za roko, so ga nežni prsti že upijani. V dnu njenih oči je bral vrednost njenih besed.

»Zakaj ne govoriš?«

»Truden sem. Samo videti sem te hotel,« je vstal iz podzvesti namen njegovega prihoda jasno predenj. »Vrnem se takoj!«

Anica je pobledela. Ta hip šele si je predstavljala hojo treh ur ponoči, da vidi njo. Zamerila bi se vsemu svetu radi njega, tako ji je postal ljub.

»Tudi jaz ne ostanem več tu. Grem po plašč.«

Ko se je vrnila, je pristavila: »Če hočeš, jutri grem s teboj.«

»Ni treba,« je dejal Julijan.

Ko sta stopila na cesto, je Julijana pretreslo do mozga. Pogledal je na dekle in se je prestrašil. Težko je leglo nanj. Da bi zakril mrzel občutek, ki je rasel iz njega, je vprašal: »Ali si prejela pismo?«

In da je bilo v odgovoru že opravičilo, je dejala Anica: »Ali veš, da nisem mogla dobiti voza?«

Naivna laž je bila očitna in zavedala se je je tudi Anica. Privila se je zato k njemu in svoj obraz malone pritisnila k njegovemu.

»Ne tako,« je dejal Julijan. »Učiteljica si in lahko te kdo vidi.«

»Kaj mi mari!« je dejala. Iz te besede je gledal njen značaj. Temne oči so prosevale vprašanje. »Kako, da si prišel?«

Odgovor se je zamotal v njegovem grlu, da ga ni mogel spraviti na dan. Beseda je bila pretežka, da bi mogla pasti iz oči v oči. Še zapisana bi bolela.

Razodel je samo pol resnice, najtežje, radi katere je prišel, ne.

»Bolan sem.«

In še te besede mu je bilo žal, ko je čutil razločen trepet Aničine roke in žalost, ki je zasenčila obraz.

»Saj ni hudega,« je lagal tolažbo in se je poslavljaj v začudenje Anice, ki je jecljala:

»Nocoj bi tako rada govorila s teboj.«

»Nocoj ne,« se je trgal Julijan od nje; ni mogel prestati v njeni bližini, ki mu je večala bolečino. »Mraz me trese, še uničil se bom. Drugič...«

Ko se je Anica naslonila na njegovo ramo, je občutil pod poljubom grenkost njenih solz. Ta grenak okus mu je dal novih moči. Duša je dihala prosto in se je bojevala s telesom, ki je trepetalo v mrazu, v tesni omotici zledenele krvi.

3.

Po prečuti noči je legel Julijan samo za trenutek, nato je stopil na vlak. Občutek grenke prevare in tihega razočaranja je šel z njim.

V taktu vlaka je hotel zadušiti vse. Kašelj je preslišal. Misel na Anico, s katero se je mešalo toliko razdvojenosti, je zatrl. Mislil je na mater, na megleno Ljubljano, objemal je s pogledom vasi in soteske, ki so se odpirale od Zidanega mostu dalje.

Rad bi bil zopet poklical vase čuvstvo, ki ga je objelo polno in zrelo, ko je prestopil prejšnji dan mejo slovenske zemlje. Bil je pretruden, razklan, vse nekaj drugega je sililo v ospredje in ga dušilo.

Prišel je zopet padati dež, bil mu je na možgane, na peronu mu je udaril na obraz. Vso mračno misel, ki ga je spremljala skozi zablatene ulice, mu je objel.

Ko je pozvonil na vratih prvega nadstropja visoke hiše ob Ljubljani, je zadrželo v notranjosti stanovanja. Zvonec je zapel skozi njegove živce. Ali se ga bo mati prestrašila?

Sredi vzornega reda je jedva utegnila misliti na vse. Vse predmete do najmanjše podrobnosti je enako napolnjevala njena skrb. Vedno enakomerno kakor beg vode pod okni. Včasih se je sredi dela vzravnala in preplašila. Na vse je utegnila misliti, le na svojega sina ne. In vendar je polnil njeno življenje.

Ko jo je proti poldnevu predramil iz dela zvonec in je pogledala skozi linico v vratih, je skoraj onemela. Roke so padle ob telesu, oči so gledale v praznino vrat, za katerimi je stal sin. Kaj je? — Ko so se vrata odprla, je imel Julijan za prvo besedo že odprta usta. Ko je zagledal mater, se je

premisli v srcu, najpripravnejša beseda se je umaknila v notranjost nazaj.

Kot kip je obstal pred žensko, ki ga je rodila, in v tem trenutku ni vedel, ali naj ji laže ali naj ji govori resnico.

V odpočivanju duše od razočaranja, ki sta ga pripravila drug drugemu, je preteklo nekaj trenutkov.

»Julijan!«

V tej besedi je bilo vse. Da uduši podmolko grozo, ki je vela iz nje, je napravil Julijan ravnodušen obraz in je dejal samo: »Prišel sem.«

Mati je bila vajena, da ji sin nikoli ni lagal, ne izbegaval. Zdaj je šla zla slutnja skozi njene možgane. Kašelji, ki ga Julijan ni mogel zadržati, jo je potrdil.

»Bolan si!«

»Prehlajen sem.«

Bil je bled in prepadel. Stopil je do okna in pogledal na Ljubljano. Umazana je polzela skozi mesto.

Materinih oči, ki so ga merile v dno zenic, ni mogel prenesti. Besede, ki jo je razmišljeval na pragu, ni bilo mogoče izgovoriti.

»Prišel sem.« je dejal počasi besedo za besedo. »Ob Vaši negi se iznebim prehlada, nato se vrnem. Poleg vsega me je mučilo domotožje.«

Mati je mislila, da je vsaj zvok besed soroden resnici in se je naslajala ob njem. Nova misel jo je zbodla v srce. Kakšno je domotožje, ki ga je prignalo? Tiho se je zavezalo v srcu, senca se je zgrnila čez obraz.

V polmraku sobe Julijan te sence ni opazil. Stopil je do matere, vzel njeno roko s tankimi, bledimi prsti in jo je nesel k ustom. Vžgalo se je v očeh obeh, bila sta si zopet bližja kot kdaj poprej.

Iz matere je prodirala tiha misel. Da bi bila radost čistejša, je vprašala:

»Ali si se vozil naravnost?«

»Na—ravnost.«

Beseda ni bila gladka, mati je bila neizprosna. Hotela je do dna.

»Nikjer se nisi ustavil?«

Tanke Julijanove ustnice so se stisnile in potrdile vprašanje. V namršenih obrvih se je potajilo nekaj boleznega.

Gospa Olga je zrla skozi polodprte trepalnice na sina. Bil je zastrt. Ta lepi človek, pol podoba svojega očeta, je zrastel nad njeno telesno in duševno višino. Še v ljubezni ni več sama...

J. PLEČNIK: VHOD SKOZI OZIDJE.

To jo je bolelo. Slutnja je zapirala njeno besedo. Da se ne razdere še tisti zadnji kos, ki ju veže med seboj. V tem hipu se ni mogla več premagovati.

»Nekatera pisma si bil pozabil doma.«

Zrla je sinu v oči. Ta je na videz hladno zganil z ustnicami: »Vi ste jih brali?«

Beseda je bila obenem opravičilo. »Na zunaj ni bilo razvidno, da so tvoja.«

Materin glas je trepetal od razburjenja. Julijan je hlinil hladnost:

»Anica je samo ena.«

»Povedal mi nisi; samo slutiti si mi dal.«

Žolč in očitek sta bila pomešana v govor. Njune besede so bile iz dneva v dan v lepoto povite. V tesnem trenutku si nista znala govoriti trdih besed. Čudno se je odpiralo v srcu in kopičilo v duši.

Julijan se je s kretnjo, ki mu jo je zapustil oče, obrnil do matere; hotel je izreči besedo, a je ni izrekel.

Ko je gospa zagledala sina v kretnji rajnega moža pred seboj, ja zatrepetala.

Tedaj je čudno težko leglo na oba. Julijanu se je oslonilo še eno breme na pleča. V svoji ljubezni je spoznal njeno ljubezen.

v svojem ljubosumju je razumel njeno ljubosumje.

Spominjal se je, da je pred leti srečaval zdravnika, čigar oči so se z njegovo materjo ujele. Kako je tiho mrzil tega človeka. Čemu je ta spomin prav zdaj udaril vanj?

Očetova kretnja na njem je izginila, milina je spreletela obraz in besede:

»Ali načete, da si poiščem žensko?«

Mati je omahovala, slednjič je dejala: »Vem, da ne moreš biti vedno pri meni.«

V dvoumni besedi je ležal prikrit očitek, ki je narekoval molčanje.

Julijan je truden sedel k mizi; besede, radi katere je prišel, ni mogel spregovoriti.

Občutil je globoko utrujenost.

»V posteljo bi rad šel,« je dejal.

Mati se je preplašila, kakor da je nekaj zamudila. Odbežala je skozi vrata, da mu pripravi sobo. Sin je gledal za njo. Zdelo se mu je, da je med njima zazijala vidna razpoka...

4.

Julijan je izmučen zaspal in ko se je prebudil, je bila že noč. Počasi je razbrskal misel in se je dvignil s postelje.

Materina skrb je vela od sten. Peč je bila zakurjena, blede prameni so trepetali po podu. Odprl je okno na stežaj... Zamolkel glas je planil iz mraka in umrl za hišami.

Odšel je srajco in globoko dihal. Prijeten hlad je vel čez prsi in oživil kri. V dolgih dihih je srkal življenje vase.

V prespalem popoldnevu in v dobršem delu večera je nabral novih moči. Z mislijo je spremljal ves prejšnji dan in oblikoval sklepe, ki jih ni mogel zaključiti.

Ljubezen!

To mesto je Julijana bolelo. Z lahkoživo hladnostjo je Anica sprejemala vse.

»Anica, ali me ljubiš?«

In, že je na osladno besedo odgovorila v isti minuti, brez pomisleka »Ljubim!«

»Treba je pomisliti...«, je položil roko na njeno ramo, da se je v svoji resnosti zdel samemu sebi smešen. Še preden je izgovoril do konca, je ponovila Anica z isto resnostjo kot on: »Treba je pomisliti.«

Takrat se je smeh pomešal s čudno bridkostjo v njem: »Kaj bo z nama?«

Ona pa mu je pripovedovala zgodbe iz družbe, v kateri je živela, ki niso bile nič važne za življenje.

In da bi ne rekla, da je ljubosumen, je dejal: »Kaj porečejo ljudje?« Ona pa se je dvignila na prste in kot da bi prosila zanj: »Saj ni nič hudega. Le tako zabavni so.«

»Jaz sem bolan,« je pomislil Julijan in se je spomnil na zdravnika Venclja. Sam ni vedel, zakaj se mu je ta človek najostreje zarezal v spomin.

Anica ni poznala vseh skrivnosti človeške duše, niti najglavnejših ne, vendar se je včasih preplašila Julijanovega pogleda. Občutila je ostro zarezo in se je zdrznila ob njej.

»Kdo bi me spremljal slednji večer iz družbe domov, če bi Venclja ne bilo?«

Včasih ji je hotel reči besedo o življenju, a se je bal razdreti njen svet in ji zgraditi novega. Kdo ve, kaj bi nastalo iz razvalin? Bolelo ga je, ker ni vedel, ali jo je gledal do dna! Ali se skriva za njo grozota?

Pomislil je na njena pisma, na besede, ki so bile zapovrstjo iz pesnikov zapisane. Nekoč mu je pisalo kmečko dekle. Petdeset besed, pa je bila duša razgaljena, da je človeka srce zbolelo. Te besede pa vse mimo, kot listje v vetru.

Kako bo vplivalo nanjo razodetje njegove bolezni? Ali jo bo odbilo, ali se ga bo oklenila in bo pripravljena ž njim umreti?

In vendar ji mora pisati. Nekomu se mora razodeti. Materi se ne more, nji se mora...

Omotičen je sedel k mizi in pisal pismo; zdelo se mu je, da piše z lastno krvjo...

5.

»...Ne vem, kako naj Te imenujem, kako Te smem imenovati. Ko Ti pišem te besede, se mi zdi, da pišem sebi smrtno obsodbo. Vendar Ti moram pisati; odlašanje bi bilo greh in hudodelstvo proti Tebi.

Saj se ne varam, da misliš name. Ta trenutek bi dal vendar za čuvstvo, da nimam nikogar, zelo mnogo. Oprosti tej besedi, Prišla je, ker je bila na srcu. Jaz nisem kriv. Saj pridejo trenutki, ko je upanje še večje kot tisto ta hip še neimenovano, kar bi rad poteptal, a ne morem poteptati.

Saj Ti še nisem povedal. Saj Ti ne morem povedati. Imam jasno željo v sebi, da bi rad pisal to pismo do sodnega dne, samo radi tega, da bi najtežjega povedati ne bilo treba.

S prenaaglimi koraki hodimo. Iz želje po globoki večnosti ljubezenske radosti je en

sam korak v spoznanje minljivega, v okrožje modrosti: vse je dim! Le zadnje zagrinjalo ostane neodrgnjeno. O tem človek ne razmišlja do zadnjih trenutkov. Mislil sem, da sem mož, a vidim svojo nepopolnost. Strašna zavest mi je sedla na možgane, razjeda me in ne more strani.

Ni še zapečaten, da se zgodi do pike tako, kot mi šepeta glodajoča misel. Ali nimam pravice do sreče in do življenja? S slastjo izgovarjam besedo: 'usoda'. Pa je moja moč še vedno tako velika kot moje upanje.

Jaz nisem kriv. Ne morem odvrniti udarca, ki žvižga nad me. Tragedija. Moj oče je umrl... Vsakdo umrje, ko začne zoreti. Tuberkuloza je moja bolezen!

Ali razumeš pomen te strašne besede? Izgovori jo še enkrat. Tolikokrat, da se Ti bo zdela tako strašna, kakor se zdi meni strašna. Tu - ber - ku - lo - za!

Skozi skrušene misli kličem: življenje! Ali imam pravico do Tebe? Ali smem biti mož, oče? To je grozno. In vse, kar je, mora ostati, ker je neizogibno.

Tako sem se Ti razodel. Prvo Tebi, matere se bojim. Razgaljen stojim pred Teboj v svoji bolečini in gledam Tvoj obraz, ki se obrača od mene. Ali res? In bi bil morilec, če bi Te vabil s seboj.

Iskrica, samo iskrica je še v meni. Vse je pripuščeno bodočim dnevom.

Položil je glavo na roké in zadrževal jok, ki je lomil pot iz prsi...

6.

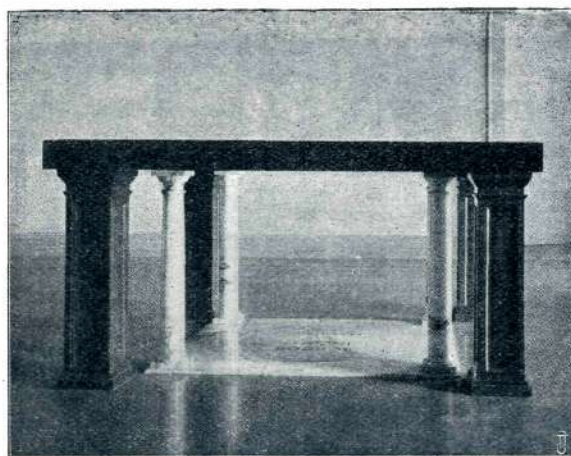
Gospa Olga se je prebudila. Zdelo se ji je, da je nekdo zakašljal. Trikrat je bila pri sinu in ker je spal, je šla tudi ona v posteljo. Zdaj se je preplašila: »Kaj, če se je prebudil?«

Obsedela je na postelji in prisluhnila, pred njene duševne oči je stopil sin s kretnjo rajnega očeta. Mučno misel je bil spanec zabrisal, zdaj se je prebudila znova. Ostro, kakor neizbrisno.

Stopila je s postelje. Kadar je hotela vedeti, če njen sin bdi, je pogledala na pročelje starinske hiše na drugi strani rečne struge. Tam se je svetil pravokotnik, senca je trepetala na njem.

»Ne spi,« je dahnilo vanjo. Stopila je do vrat, bala se je stopiti na hodnik.

Sedla je na posteljo. Poizkušala je razbrati vse in vse pokopati. Njena plahost in tenko-

J. PLEČNIK: MIZA IZ TEAKOVEGA LESA IN MARMORJA.

čutnost sta potekali iz dejstva, da med njo in sinom nikoli ni bila kaljena ljubezen.

Julijan je bil edinec. Razdalja od smrti njenega moža do tega hipa je bila tako velika, da ni ostalo drugega kot zastarela slika v okviru. Po pogrebu ji je zajokal trileten otrok v naročju, tedaj se je v nji porodilo vprašanje: »Ali bo živel?« Ne radi tega, da bo dedoval, radi tega, da bo izpolnjeval njeno življenje s polnovredno vsebino.

Vzgoje se je oklenila z vso ljubeznijo. Vse slabe lastnosti rajnega moža je s silo zatirala v njem. Hotela ga je imeti zase, samo zase. Vtisnila mu je z vzgojo precej ženskosti, le njen ponos je bil tudi njegov.

Saj ni trajno verjela, da ohrani Julijana samo zase. V groznici je čakala dne, ko ga izgubi. Predstavila si je živo trenutek, ko bo stala nasproti ženski, katero bo morala obsipati z ljubeznijo, a jo bo mrzila. Ta misel je bila zanjo okrutna. Še tedaj, ko je zaslutila v srcu svojega sina spremembo, se je tolažila z lažjo. Šele, ko je prišel dokaz iz sinovih ust, jo je neizmerno zbolelo in zatemnilo vse, še vzrok sinovega prihoda.

V Julijanovo srce je stopila druga ženska. Kdo je, katere matere in kakšnega očeta hči je? Ali mu je prinesla radost ali trpljenje?

V težkem razmišljanju je gospa Olga obsojela mlade ženske in jih sovražila. Obkladala jih je z napakami do vrha. Videla je Julijanove oči, ki se bodo ogibale matere, da se prikupijo tujki.

Te roke, ki so mu doslej stregle, bodo molčé zaničevane, Julijanove roke bodo začele streči ženski, ki se bo razvajala v

nesrečo. Kar bodo zinila njena usta, bo vse že vnaprej spolnjeno. Postal bo suženj. Mati pa bo sama, sama... Njena beseda bo neuslišana umrla že na ustnicah.

Ne! se je zgrozila. Pa je vedela, da mu ne bo mogla ubraniti, ko bo sedlo vanj in ga objelo kot strup.

Že je sedlo vanj. Ni se mogla premagati, da mu je dejala besedo, ki ga je ugriznila naravnost v srce. Zdaj sedi in razmišlja besedo...

Ogrnila je plašč in stopila skozi vrata...

7.

Julijan je slonel nad napisanim pismom in ni slišal, ko je potrkala mati. Ko je odprla v sobo, je dvignil pogled.

Mati je spregovorila s skrbjo v besedi: »Čemu si odprl okno? Slabše ti bo.«

»Ne,« je dejal sin in se stresnil v se, kakor da je občutil mraz v tej besedi. Zaprl je okno. »Zraka bi rad; zraka mi manjka.«

Besede so bile podčrtane, mati je preslišala poudarek. Sedla je in ni vedela več, po kaj je prišla. Podprla je glavo.

»Čemu ne spiš?«

»Tako,« je dejal Julijan. »Prespal sem se. Spal bom jutri.«

Mati je občutila, kakor da se skriva za besedami tragedija. Sinov obraz se je zdel od prejšnjega večera še bolj upadel, oči so gledale resnobneje.

Umaknila mu je pogled. Ozrla se je na mizo in zagledala sveže napisano pismo. Vse te lepe besede so namenjene za njeno srce. Kakor da so besede nji ukradene, jo je presunilo. Stežka se je zadržala vpricho sina, čigar pogled jo je spremljal. Požrla je vase vse.

Da opraviči svoj prihod, je spregovorila: »Kar sem ti dejala sinoči, nisem dejala iz slabega. Tvoja mati sem, tvoja sreča mi je na srcu.« In po tesnem presledku: »Ali si dobro izbiral?«

Sinu je beseda zledenela v ustih. Bil je zadet v najobčutljivejše mesto svojega razmišljanja. Počasi se mu je vrnila zavest, iz dna te zavesti je prišla beseda:

»Mati, jaz trezno gledam življenje. Če sem izbral po srcu, bo uravnano tudi po razumu.«

Laž! je očitalo v njem. To ni glavno, je zvenelo skozi misel, ki se, zdavnaj spočeta, ni mogla razodeti.

Da zakrije sebe, je dejala mati: »Tako sva zgovorjena.« Njene oči so gledale popisane liste na mizi, da bi iztaknila besedo in njen zmisel.

Med papirji in knjigami pa je zagledala nekaj drugega. V tem hipu se je zavedela, da je že na vratih udaril vanjo vonj po zdravilih. Razločno je brala naslov tuje lekarne, spreletelo jo je po životu.

Julijan je videl materine oči. Hladno je stopil do mize, vzel zdravila in jih položil na okno.

Gospé Olgi je stisnilo srce. Sklenila je roki in planila kot iz sanj: »Kaj je tisto?«

Mrzlo, kakor da nič ni, je premagal Julijan sebe in odgovoril:

»Tuberkulin.«

Materine oči so blaznele. Še ni prišla beseda v njo, je tipala za njo, da bi ujela pravi pomen: »Kaj?«

»Tu - ber - ku - lin.«

To zlogovanje besed je bilo strašno. Mati je zavpila v neznanem strahu. Beseda je prodrla v njeno zavest, zaslutila je resnico.

»Jezus! Ti si nevarno bolan.«

Julijan je poznal mater iz detinstva v mladeniška leta resno in mirno. V srčnih izbruhih mu je bila tuja, zato mu je ta hip začudenje odprlo oči. Ko jo je zaprosil, naj sede, je ubogala kot dete. Njene oči so begale po njegovem obrazu, njene roke so ga iskale.

»Kaj se je zgodilo?« je jeknila.

Julijan je sedel v mračen kot ob peči. Prekrižal je roki in temno zrl. Materi se je zdelo, da se nekaj neznanega preliva iz mraka.

»Mati,« je spregovoril sin. »Kdaj je umrl moj oče?«

»Ko si bil tri leta star,« je odgovarjala mati brez moči, jedva slišno in trepetajoče.

»Za katero boleznijo?«

Prvič po moževi smrti je zablodilo to vprašanje v njene možgane. Na to ni mislila nikoli. Življenje je bežalo mimo, ona ni mislila na njegovo jedro. Pol v omotici je videla mrtvaško senco svojega sina pred seboj:

»Bil je jetičen.«

»Tuberkuloza!« se je dvignil sin, kakor da ga je beseda zgrabila v dušo. Bil je razburjen. Meril je sobo iz kota v kot, kot zver, zaprta v kletko.

»Tega mi niste povedali nikoli.« Nato je obstal: »Ali sem bil kdaj bolan?«

»Slaboten si bil,« je drhtelo iz matere. »Ko si imel štirinajst let, si bil enkrat pri zdravniku. Tudi kašljal si takrat.«

Julijan je napel spomin. Zdelo se mu je, da je še v spominu razločno občutil vročico, ki ga je takrat mučila, in zbadanje v prsih. To je bilo pred počitnicami. Štajerski zrak ga je pozdravil.

Julijan je odprl okno. V mrzel zrak je stegnil roke in dihal globoko.

»To je važno, mati. To me razjeda! Tega Vam nisem mogel povedati...«

Iz omotice je mati jecljala: »Zdravniki so dejali, da bi bil radi tega lahko še živel leta in leta...«

»Zdravniki nič ne vedo,« se je Julijan razburil. »Nekateri bolniki umrejo v zelo kratki dobi... Najbrž sem jaz med tistimi.«

Rezko je planila ta beseda in naravnost v srce in iztrgala najbolestnejši živec. Mati je kriknila. Njene roke so planile na sina, da je ta zastokal pod njeno težo: »Ni res! Ni res!«

»Res je!« je ponovil sin, skrušen pod materino žalostjo. »Moje mladosti je konec. Ob zadnjem spoznanju sem se postaral.«

»Julijan!«

Ko je mati padala, se mu je zasmilila. Vzel jo je v naročje kot otroka. Bil je srečen, ko je videl vreti solze iz njenih oči... (Dalje.)

PESEM O MLADI MLINARICI.

IVAN ROBIDA.

1.

Že je skopnel po brdih sneg,
zelen je log, zelen je breg,
na vrtu jablane cvetó,
v vrbeh siničice pojó,
se v vejah spreletújejo,
med sabo pomenkujejo,
prepirajo, ozirajo
z zelenih svojih se višin
pod sabo dol na beli mlin,
kjer voda črna se vali,
kolesa lena goni tri.

Na oknu mlinarica ždi,
v daljavo gleda, govori:
»Sem stara komaj dvajset let,
pa zame že odmrli je svet;
za druge jablane cvetó,
za druge ptičice pojó,
le drugim sije solnčece
le drugim greje srčece.

Kaj hoče gozd mi, kaj ravan,
kaj hoče žitni klas poljan,
kaj mar mi kašč bogatih je,
kaj mar cekinov zlatih je,
ko mi pa v hiši mož leži,
že leto dni bolan ječi.
Ves beli dan pregodrnja,
vso črno noč mi prekašlja.
Kot v mlinu se kolo vrti,
bridkosti mojih konca ni,
ni konca pustih, dolgih dni,
ni konca daljših še noči.«

Na oknu Anka še sloni,
zamišljena sloni, strmi,
ko s ceste fant zglesi se slok,
v objem se širi dvoje rok.

»Kar izpod naših je zvonov,
sinoči smo prišli domov; —
minila vojna je strašna,
se cela vojska je razšla.
Kako zdaj Anka? Kaj pa ti?
Kaj vendar se s teboj godi?
Si stara komaj dvajset let,
pa zate že odmrli je svet,
za druge jablane cveto,
za druge ptičice pojo,
le drugim sije solnčece,
le drugim greje srčece.
Ko dekle starca vzela si,
se v zlato zanko vjela si.
Kot v mlinu se kolo vrti,
bridkosti tvojih konca ni,
ni konca pustih, dolgih dni,
ni konca žalostnih noči.
In lica rdeča ti venó,
in medlo tvoje je oko.
In dobro vem, kaj si želiš,
in vem, po čem se žalostiš,
in česar stari mlinar ti
kupiti, dati, mogel ni,
kar je mladosti sreča vsa:
to je ljubezen fantovska.«

Kot črešnja Anica zardi,
po vsem telesu zadrhti,
oči pa njene globoké
svitlé zalijejo solzé.

»Ko v blatnih sem zakopih stal,
se grenke smrti nisem bal,
odkar prejel sem pošto to,
da ste imeli svatovščeno.

MATERI.

TINE DEBELJAK.

*Pravi mu Nikodem: Kako se
more človek roditi, ko je star?
Mar more v drugič iti v telo
svoje matere in se roditi?*

*Jezus odgovori:
. . . Ne čudi se, da sem rekel:
Treba vam je, da se rodite iz-
nova!*

Evangelij sv. Janeza.

Mati, tvoj otrok je bolan!
Da vidiš v moje srce,
da vidiš v moje misli zamótane —
mati, od sveta sem bolan!

Brez smrti umiram — o moli zame,
za novo rojstvo mojega srca,
iz volje človeka v voljo Boga:
moli za moje novo rojstvo!

Za čisto, za sveto, za bogupodobno
kot smo rodili se iz mater svojih. —
O Bog, ki učlovečuješ svoj sveti dih
po materah bogupodobno:

vérujem v Tvojo besedo in pismo —
nisem dvomljivec Nikodem!
Po rojstvo naj k materi svoji grem?
O, vérujem v Tvoje sveto pismo!

In vérujem v mater — kaj sanja, vem:
v oči bi se rada mi gledala,
o Mariji legendo povedala,
hotela bi me uspavati, — vem —

zazibati v pesem angelov-stražcev,
da bi nad mano peruti razprli,
da moje oči bi spoznanj ne zrla
brez svetih angelov-stražcev,

in da bi se k njej kot včasih privil
in roki ji sklenil za „angelček božji“,
in bi bil sam tak angelček božji,
kot da še nisem nikdar grešil

z očmi krvavimi . . . mati! mati! —
O zdaj sem bolan, še spoznala me ne bi . . .
Ves grešen, obtožen prihajam k tebi,
ki nosiš me v svojem naročju — mati! —

v molitvi svojega gorkega srca:
zamikaš me v čistost otroštva . . .
O, vérujem v izpolnjenje poročstva:
ob tebi se otrok prerodim iz moža,
ves dober, ves majhen, ob nogah Boga . . .

JULIJAN SEVER.

FRANCE BEVK.

8.

Čemu neprestano zardevaš?« je vprašala mati sina, ki je počival v naslanjaču z zaprto knjigo na kolenih in odgovarjal na njena vprašanja.

Videl se je v zrcalu. Vsako lahno duševno razburjenje ali telesni napor sta mu pognala val rdečice v obraz. Prej tega ni opazil nikoli, ko ga je objela bolezen, se je med mnogimi drugimi znaki pridružil tudi ta.

Na materine besede je zardel še bolj. »Ne vem,« je dejal. »Morebiti prihaja to iz bolezni. Tudi se neprestano nečesa bojim.«

Molčala sta nekaj trenutkov. Mati je spregovorila počasi, razbiraše misli: »Iz mesta moraš. Sicer ne ozdraviš nikoli.«

Sin je prikimal materini besedi. V oba se je na nerazumljiv način naselila silna vera v ozdravljenje. Ta hip sta govorila o tem, kot o gotovi stvari. Prvi najmočnejši in porazni vtis je pobledel. Julijan je pozabil na tujega zdravnika, ki je zmajeval z glavo in mu vlival led skozi mozeg.

Gospa Olga si je na tihem očitala, da je sokriva sinove bolezni. Njena materinska skrb se nikoli ni obrnila v to smer. Strašno prokletstvo se ne more zagristi tako trdno v kri, da bi ga ne bilo mogoče izruvati.

Njen mož je imel kal bolezni v sebi že ob dečkovem rojstvu . . . To je šinilo kot sulica skozi materino zavest, da ji je zastala sapa. Njen spomin je obujal mnogotere podrobnosti, ki so potrjevale njeno domnevo.

Videla je blesk njegovih zaskrbljenih oči, ki so gledale vprašujoče, ko je prišlo dete na svet. Čula je njegov glas, ki je neprestano izpraševal po otrokovem zdravju. Vsaj tiste redke minute mu je posijala radost na obraz, ko je videl rdeč obraz svojega sina, iz srca je udarjal mladosten smeh na ušesa. Ko se mu je rodilo drugo mrtvo dete, je skoraj blaznel.

Česa je pričakoval? Kakor da je bilo mrtvorojeno dete podpis za njegovo smrtno obsodbo. Ona tedaj v porodnih bolečinah ni vsega slišala, niti razumela. Obhajala jo je neprestana groza pred smrtjo, ki se je izvršila že v njenem telesu. Zdaj so vstajale